

РЯЗАНОВ М. Ю.

доцент кафедри загальної теорії права
та держави, кандидат юридичних наук,
доцент

(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

ORCID: 0000-0003-0404-2841

УДК 340.15(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.70>

СПАДКОЄМНІСТЬ І ПРАВОВА СПАДЩИНА: ЗВ'ЯЗОК У РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

У статті розглядається концепція правової спадкоємності та її значення для розвитку сучасних правових систем, зокрема в умовах глобалізації та цифровізації. Автори підкреслюють, що спадкоємність у праві є важливим механізмом, який забезпечує стабільність і адаптивність правових систем, дозволяючи зберігати основні принципи та цінності, передаючи їх від одного покоління до іншого. У контексті сучасних викликів, таких як розвиток цифрових технологій, необхідність оновлення нормативно-правової бази стає особливо актуальною.

Стаття акцентує увагу на важливості селективної інтеграції міжнародних норм та глибокого дослідження національних особливостей при гармонізації з міжнародним правом. Вона також підкреслює, що нові соціальні цінності, такі як права людини, захист прав меншин та екологічна безпека, вимагають перегляду існуючих правових інститутів і механізмів правозастосування.

Проводиться порівняння англосаксонської та континентальної правових сімей, зазначаючи, що в англосаксонській сім'ї континуїтет підтримується через прецедентне право, тоді як у континентальній — через стабільність і еволюцію законодавства. Важливим аспектом є інституціоналізація цифрових технологій у судовій системі, що сприятиме ефективному правозастосуванню, зберігаючи при цьому базові процесуальні засади.

Таким чином, стаття підкреслює необхідність балансу між адаптацією до міжнародних стандартів і збереженням національних інститутів та традицій, що є ключовим для забезпечення правової спадкоємності в умовах швидких змін у суспільстві. Вона закликає до активного діалогу між традиційною правовою спадщиною та новими тенденціями, що дозволить інтегрувати інновації в правову практику, зберігаючи при цьому цілісність правової системи. Це, в свою чергу, сприятиме стабільності та безперервному розвитку національної правової системи, що є важливим для забезпечення правопорядку та соціальної справедливості.

Ключові слова: *спадкоємність права, спадковість правових цінностей, правова спадщина, правова ідентичність, континуїтет права, континуїтет правової традиції.*

Ryazanov M. Yu. Continuity and legal heritage: the connection in the development of the legal system

The article discusses the concept of legal continuity and its significance for the development of modern legal systems, particularly in the context of globalization and digitalization. The authors emphasize that continuity in law is an important mechanism that ensures the stability and adaptability of legal systems, allowing

for the preservation of fundamental principles and values passed down from one generation to another. In light of contemporary challenges, such as the advancement of digital technologies, the need to update the regulatory framework becomes particularly pressing.

The article highlights the importance of selective integration of international norms and a thorough examination of national characteristics when harmonizing with international law. It also underscores that new social values, such as human rights, protection of minority rights, and environmental security, necessitate a reevaluation of existing legal institutions and enforcement mechanisms.

A comparison is made between the Anglo-Saxon and continental legal families, noting that in the Anglo-Saxon family, continuity is maintained through case law, while in the continental family, it is upheld through the stability and evolution of legislation. An important aspect is the institutionalization of digital technologies within the judicial system, which will promote effective law enforcement while preserving fundamental procedural principles.

Thus, the article stresses the need for a balance between adapting to international standards and preserving national institutions and traditions, which is crucial for ensuring legal continuity amid rapid societal changes. It calls for an active dialogue between traditional legal heritage and new trends, allowing for the integration of innovations into legal practice while maintaining the integrity of the legal system. This, in turn, will contribute to the stability and continuous development of the national legal system, which is essential for ensuring law and order and social justice.

Key words: *succession of law, inheritance of legal values, legal heritage, legal identity, continuity of law, continuity of legal tradition.*

Спадкоємність у правовому контексті є ключовим елементом, що забезпечує зв'язок між минулим, сучасністю та майбутнім будь-якого суспільства. У широкому розумінні, ця концепція відіграє важливу роль у формуванні та розвитку національної правової системи, об'єднуючи правову традицію, традиції права, наявний правовий досвід з потребами сучасності. Право, як система, що регулює відносини між суб'єктами права та державою, невіддільне від поняття спадкоємності, яке дозволяє зберігати континуїтет та передавати знання та цінності крізь покоління. Така передача не тільки зміцнює правову систему, роблячи її більш стабільною та передбачуваною, але й сприяє її адаптації до постійно змінюваних умов життя суспільства. Цей процесі забезпечується правовим вихованням, юридичною наукою, правозастосовною та законодавчою діяльністю, які забезпечують аналіз правового минулого та його інтеграцію в сучасні правові реалії, підтримуючи тим самим неперервний розвиток правової системи.

Спадкоємність є ключовою частиною закону «заперечення заперечення», який становить один із фундаментальних принципів діалектики. Цей закон висвітлює процес еволюції ідей, соціальних структур чи філософських концепцій через їхнє перетворення та розвиток, і включає два взаємопов'язаних аспекти [5, С. 38]:

а) Видалення чи відмова від старого, застарілого або того, що вже не відповідає новим умовам. Це означає критичний аналіз існуючих умов, ідей чи практик і їх відкидання або переосмислення у світлі нових потреб або змінених обставин.

б) Збереження та інтеграція позитивних, цінних аспектів старого, які вважаються необхідними для прогресивного розвитку. Це включає вибіркоче збереження тих елементів минулого, які можуть сприяти подальшому розвитку та удосконаленню.

Закон «заперечення заперечення» відображає діалектичний процес, в ході якого нові явища, ідеї або структури виникають як результат синтезу і трансформації попередніх форм, з одночасним збереженням та вдосконаленням певних їхніх елементів. Він підкреслює неперервність і розвиток через періодичне оновлення, де кожен новий етап розвитку містить в собі елементи минулого, переосмислені та адаптовані до нових умов і вимог.

Така неперервність і розвиток кризь періодичне оновлення забезпечується саме наявністю правової спадщини, як сполучного фактору. Правова спадщина нації, утверджуючись у віках, формує неперервний ланцюг традицій у праві, принципів та способів регулювання, особливостей правничої діяльності і правового досвіду, особливістю правового мислення та правосвідомості, що слугують основою для розвитку та функціонування національної правової системи. Ця неперервність і взаємодія між минулим, сучасним та майбутнім правом є ключовою для забезпечення стабільності правового порядку та адаптації правової системи до змінюваних умов суспільного життя.

Спадкоємність права, як процес, має в своїй основі передачу та адаптацію правових інститутів, доктрин, норм та цінностей від одного покоління до іншого. Це забезпечує не лише збереження правової спадщини минулого, але й створює умови для її критичного осмислення та модернізації відповідно до сучасних потреб та викликів.

Формування національної правової системи відбувається не у вакуумі, а через взаємодію з глобальними правовими процесами та системами, що вимагає від національного права гнучкості та адаптивності. Однак, збереження правової ідентичності та спадщини в цьому контексті залишається важливим для забезпечення юридичної незалежності та самобутності.

У процесі взаємодії правової спадщини з сучасними вимогами та викликами відбувається її трансформація. Ця трансформація передбачає не тільки зміну окремих норм і правил, але й переосмислення та адаптацію фундаментальних принципів та цінностей, на яких вони базуються, з метою їх відповідності сучасним умовам та вимогам прав людини, демократії та правової держави.

Це обговорення особливо актуальне при аналізі розвитку законодавства, формуванні правової політики, ідеології, а також при розгляді питань освіти у сфері права. Спадкоємність у правовому контексті стає обґрунтуванням для підтримки різних форм правового традиціоналізму.

Важливість спадкоємності можна визначити наступними аспектами:

1. Формування правової ідентичності. Спадкоємність правової традиції та традицій права, правового досвіду є ключовою у формуванні як індивідуальної, так і колективної правової ідентичності. Закони та правові інститути, передані та успадковані від попередніх поколінь, служать основою для розуміння власного місця у правовій системі та суспільстві, сприяючи формуванню відчуття приналежності до правової культури [7, С. 144]

2. Визначення характеру права та цінностей. Правова традиція визначає характер права та способи його формування та внутрішньої побудови, крім цього визначаються та транслиуються правові цінності через процес спадкоємності, допомагаючи визначити рамки припустимої поведінки у суспільстві та формувати моральні та етичні основи правопорядку.

3. Трансляція правових знань та досвіду. Спадкоємність правових знань та навичок є основоположною у відтворенні, збереженні та розвитку права, оскільки включає не лише академічні знання, але й передачу практичних навичок, професійних традицій та етики, які є невід'ємною частиною юридичної професії.

4. Розвиток правової політики та ідеології. Спадкоємність правових принципів та ідеалів відіграє важливу роль у формуванні правової політики та ідеології. Вона використовується як засіб для зміцнення правової свідомості, підтримання соціального порядку та обґрунтування правових реформ і стратегій розвитку [4, С. 19]

5. Підтримка правового різноманіття. У контексті права спадкоємність також підкреслює важливість поваги та збереження правового різноманіття.

Відповідно, дані аспекти спадкоємності тісно пов'язані з правовою спадщиною, яка підкреслює значення передачі та авторитетної оцінки правових цінностей, правового досвіду, образу права, характеру правничої діяльності через покоління, акцентуючи на духовних цінностях, а не на змінних уподобаннях різних поколінь. Ця ідея зосереджена на цінностях, які мають глибокий духовний зміст і передаються від одного покоління до іншого.

Взагалі, одним із фундаментальних аспектів концепції правової спадкоємності є чітке визначення та аналіз ключових понять, таких як «спадкоємність», «правова спадщина» та

«континуїтет права». Важливість цих категорій зумовлена їхньою здатністю відображати механізми передачі правових цінностей та принципів між поколіннями, що забезпечує стабільність та адаптивність правової системи. Такий підхід є особливо актуальним у контексті сучасної глобалізації, яка ставить нові вимоги до збереження національної правової ідентичності у межах різних правових систем.

Поняття «спадкоємність» у правовій сфері визначає процес передачі основних правових норм, принципів та цінностей від одного покоління до іншого [3]. Вона забезпечує збереження ключових елементів правової системи, підтримуючи неперервність правопорядку та стабільність суспільного життя, водночас дозволяючи праву адаптуватися до нових викликів та обставин. Спадкоємність проявляється як на рівні окремих правових інститутів і норм, так і у ширшій перспективі, яка охоплює правову культуру, накопичену минулими поколіннями, що слугує основою для розвитку національної правової системи.

Поняття «правова спадщина» включає сукупність правових цінностей, традицій, норм та інститутів, які формують специфічну правову культуру кожного суспільства. Правова спадщина є не просто зібранням правових норм, а й ціннісним підходом до регулювання суспільних відносин, який розвивався історично та відображає унікальні риси національної правової культури [8, С. 4]. Вона забезпечує зв'язок із правовим минулим, створюючи міцне підґрунтя для правотворчості та правозастосування. Водночас правова спадщина підлягає критичному переосмисленню та адаптації відповідно до сучасних викликів і потреб, що сприяє її здатності відповідати на актуальні суспільні запити.

Поняття «континуїтет права» відображає неперервність розвитку правової системи, забезпечуючи наступність правових норм та інститутів. Континуїтет підкреслює, що нові правові інститути та норми не виникають на порожньому місці, а є продовженням попередніх правових традицій, що відповідають на сучасні виклики [1]. Зокрема, в англосаксонській правовій системі континуїтет підтримується через прецедентне право, коли судові рішення минулих справ стають джерелом права для майбутніх справ, тоді як у континентальній правовій системі континуїтет втілюється через стабільність та еволюцію законодавства.

Кожна правова система має унікальний підхід до забезпечення принципів спадкоємності та континуїтету.

Англосаксонська система, яка домінує у Великій Британії та США, засновується на принципі прецеденту як основному способі забезпечення правової спадкоємності. Система судових прецедентів забезпечує неперервність права шляхом обов'язкового дотримання попередніх судових рішень у схожих справах, що підтримує спадковість правових норм і дозволяє праву поступово адаптуватися до нових умов. Кожне судове рішення додає нові елементи до правової спадщини, збагачуючи її сучасним тлумаченням норм відповідно до соціальних реалій. У Великій Британії, наприклад, спадкоємність права відображається через гнучкість прецедентів: суди вищих інстанцій можуть переглядати попередні рішення, залишаючись водночас у межах традиційної правової структури [6].

Континентальні правові системи, характерні для країн Європи, таких як Франція та Німеччина, зберігають правову спадкоємність через стабільність кодифікації. Основні принципи права закріплені в кодексах, що мають високий ступінь стабільності та послідовності, і забезпечують спадковість уніфікованих правових норм. Кодифікація сприяє збереженню правової спадщини в організованій формі, де кожен новий закон доповнює і розвиває вже існуючі норми, не змінюючи основ правової системи. Наприклад, у Франції, де Кодекс Наполеона продовжує відігравати основну роль у цивільному праві, система кодифікації забезпечує збереження основних принципів, дозволяючи їхню адаптацію до нових викликів через поправки та доповнення [9].

Правова спадкоємність у країнах, де діє ісламське право, як-от Саудівська Аравія та Іран, базується на релігійних традиціях і доктринах, закріплених у Шаріаті. Ісламське право спирається на релігійні джерела — Коран і Сунну — які вважаються незмінними та визначають основи для формування правових норм. Ці джерела гарантують неперервність і стабільність правової системи, забезпечуючи збереження спадкоємності правових принципів через

непорушність релігійних основ. Проте сучасні реалії потребують модернізації окремих норм, що досягається шляхом тлумачення релігійних текстів, дозволяючи зберегти правову спадкоємність під час адаптації права до нових соціальних умов [2].

Правова спадкоємність у соціалістичних країнах, таких як Китай, має свої особливості, оскільки правові системи цих держав є інструментом державної політики та ідеології. Правова спадкоємність у соціалістичних правових системах відображається в еволюції норм, що відповідають поточним потребам суспільства та ідеологічним цілям держави. У сучасному законодавстві Китаю, наприклад, спадкоємність відображається через поєднання соціалістичних принципів із ринковими механізмами, що дає змогу зберігати основні соціалістичні цінності при адаптації правової системи до умов глобалізованої економіки [10, С. 34].

Сучасні глобальні трансформації актуалізують потребу в адаптації національних правових систем, ставлячи перед ними завдання збереження спадкоємності, що базується на зваженому врахуванні як універсальних тенденцій, так і унікальних національних особливостей. У таких умовах критично важливо забезпечити актуальність правової спадщини та її відповідність сучасним потребам суспільства.

Інтенсивні інтеграційні процеси в рамках глобалізації призводять до уніфікації правових норм, що може стати загрозою для національної правової ідентичності, нівелюючи культурні та історичні особливості окремих правових систем. Таким чином, збереження правової спадкоємності в умовах глобалізації передбачає балансування між адаптацією до міжнародних стандартів і збереженням національних інститутів та традицій. Як спосіб вирішення цієї проблеми можна використовувати селективну інтеграцію міжнародних норм, а також поглиблене дослідження національних особливостей при гармонізації із міжнародним правом.

Розвиток ж цифрових технологій змінює традиційні правові процедури та призводить до необхідності оновлення нормативно-правової бази. Сучасна правова система повинна поєднувати традиційні правові принципи з цифровими стандартами, забезпечуючи спадковість фундаментальних принципів права при адаптації до цифрових умов. Необхідна також інституціоналізація цифрових технологій у судовій системі для підтримки ефективного правозастосування, водночас зберігаючи базові процесуальні засади.

Нові соціальні цінності, що набувають актуальності, як права людини, захист прав меншин та забезпечення екологічної безпеки, потребують відповідного перегляду правових інститутів та механізмів правозастосування. Правова спадкоємність повинна враховувати ці зміни шляхом інклюзивного оновлення законодавства, зокрема через інституціоналізацію нових норм та принципів, що відповідають сучасним соціальним орієнтирам, забезпечуючи стабільність правової системи.

Сучасні тенденції вимагають оновлення правової спадщини, щоб нові правові інститути органічно інтегрувалися в національну правову систему без порушення її цілісності. Це завдання досягається через модернізацію та регулярний перегляд правових норм, створення умов для діалогу між традиційною правовою спадщиною та новими тенденціями, де інновації стають природним продовженням існуючих правових практик.

Отже, аналіз правової спадкоємності та спадщини підтверджує їхню ключову роль у забезпеченні стабільності та безперервного розвитку національної правової системи. Спадкоємність права, зокрема, виконує функцію зв'язку між минулим, сучасністю та майбутнім, забезпечуючи адаптивність системи до нових суспільних потреб і глобальних викликів. Вона не тільки зберігає правові цінності та принципи, але й дозволяє їм еволюціонувати під впливом сучасних тенденцій, таких як глобалізація, цифровізація і соціальні трансформації.

В умовах глобалізації актуальним стає баланс між інтеграцією міжнародних стандартів та збереженням національної правової ідентичності, що можливе через селективну гармонізацію та підтримку унікальних національних інститутів. Цифровізація, своєю чергою, вимагає оновлення правових механізмів і поєднання традиційних принципів із сучасними цифровими технологіями. Соціальні зміни зумовлюють потребу в інклюзивному оновленні правових норм і підходів, щоб забезпечити відповідність правової системи новим соціальним цінностям.

Таким чином, у сучасних умовах важливим є поєднання інновацій та традицій, що дозволяє зберегти правову ідентичність, водночас адаптуючи систему до нових реалій. Такий підхід сприятиме стійкості правової системи, забезпечуючи її стабільний розвиток і відповідність вимогам часу.

Список використаних джерел:

1. Merryman J. H., Pérez-Perdomo R. *The Civil Law Tradition* 3rd Edition. 2018. 192 p.
2. Белов Д. М., Бота С. М. Ісламське право у правовій картині світу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 3. 2023. С. 41-45. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284376>
3. Бурдоносова М. А. Професійна культура юристів: поняття, сутність і фактори формування. *Publishing House "Baltija Publishing"*. 2021. С. 98-99. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/84/2168/4704-1?inline=1%C2%A0>
4. Величко О. О., Берлач А. І. Скасування застарілого законодавства часів СРСР. *Право і суспільство*. 2020. №1. С. 15-22.
5. Герасимів Т. Світоглядна основа наукового осмислення феномена права відповідно до конкретних часових меж. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки"*. 2020. № 3(27). С. 38-47
6. Гуренко Ю. А. Англосаксонська правова система та її особливості. *«Тринадцять четверті економіко-правові дискусії»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21 лютого, 2019)*. С. 43-45. URL: http://www.spilnota.net.ua/data/downloads/file_1573203063.pdf#page=43
7. Захарченко П. П. Історія українського права: поняття, історіографічна та компаративістична складові її ідентифікації. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 138–146. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/138-146>
8. Кобко-Одарій В. С. Категорія «правова спадщина»: досвід теоретичного обґрунтування. *Право і суспільство*. №6. Ч. 2. С. 3-11. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/6_2018/part_2/3.pdf
9. Риженко Ю. М. Система права у структурі романо-германської правової сім'ї. *Часопис Київського університету права*. № 4. 2009. С. 79-85. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/22729>
10. Самокиш І. В. Правові системи сучасності: дискусійні положення. *Юридичний бюлетень*. Вип. 6. 2018. С. 30-36. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0c6d01ef-0bcf-4890-8a19-385d9efcefb0/content#page=30>

